

Chief Editor:

S.Nazarkasimov, Doctor of Philosophy (Ph.D) in Sociology, Vice-Rector of Jizzakh State Pedagogical Institute, Uzbekistan

Deputy Chief Editor:

A.Turaev, senior teacher of Jizzakh State Pedagogical Institute, Uzbekistan

Members of the editorial board:

Sh.S.Sharipov - Professor

B.M.Ochilova - Professor

D.Khodjimetova - assistant professor

A.Pardaev - assistant professor

M.N.Khoshimkhonov - assistant professor

A.I.Saidkasimov - assistant professor -

F.K.Akhmedov - assistant professor

B.E.Toshboev - assistant professor

I.N.Akhmedov - PhD

D.Salimova - PhD

N.N.Alimov - assistant professor

M.Saidov - Ph.D.

X.Maxammadiev - teacher

Editorial Representative:

Abrar Turaev

Jizzakh State Pedagogical Institute,
Uzbekistan

Phone: +998933091877

e-mail: ijtimoiy2017@mail.ru

**ONLINE ELECTRONIC
JOURNAL**

"Murabbiy" ilmiy-ma'rifiy jurnali

"Mentor" scientific-educational
journal

Научно-просветительский
журнал "Наставник"

Indexed By:

Published By:

<https://science.jspi.uz/>

**Jizzakh State Pedagogical
Institute, Uzbekistan**

MUNDARIJA / CONTENTS / СОДЕРЖАНИЕ

№	MUALLIFLAR/ AUTHORS / АВТОРЫ	MAQOLA NOMI/ ARTICLE TITLE/ НАЗВАНИЕ СТАТЬИ	SAHIFALAR/ PAGES/ СТРАНИЦЫ
1	Н.А.Шермухамедова	Даврнинг руҳи ва таълим тизими ислоҳотларининг мутаносибилиги	4-10
2	С.С.Агзамходжаева	Аёл маънавияти – ҳаёт зийнати	11-16
3	О.М.Файбуллаев	Ёшларда диний бағрикенгликни шакллантиришнинг фалсафий моҳияти	17-20
4	Г.М.Тўраева	Юксак маънавият маъсулияти	21-28
5	Ф.Б.Файзиева	Ёшлар кибер ижтимоийлашуви амалий социологик тадқиқот обьекти сифатида	29-32
6	Ф.Маматқулов	Шахс камолотида маънавиятнинг ўрни	33-38
7	А.А.Қамбаров	Ёшларни маънавий-ахлоқий таҳдидлардан химоя қилишда диний ислоҳотлар масаласи	39-42
8	С.Э.Ибрагимов	Баркамол авлодни шакллантиришда гўзаллик тушунчасининг ахамияти	43-47
9	И.М.Арзиматова	Глобаллашувнинг ёшлар маънавий тарбиясига салбий таъсири	48-51
10	G.X.To'rayeva	Globallashuv sharoitida yoshlarda axborot istemoli madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish masalalari	52-55
11	У.Б.Мухаммадиев	Маънавий-ахлоқий таҳдидларга қарши курашиш ўзликни англашдадир	56-60
12	Н.Алиматова	Глобаллашув шароитида ёшлар онгида миллий ғояни шакллантиришда интеллектуал қадриятларнинг роли	61-65
13	S.A. Pilyak	Analysis of the concept of identity in the context of cultural heritage interpretation	66-71
14	Н.Тангиров	Ижод жараёнининг фалсафий таҳлили	72-75
15	М.Мамажонова	Глобаллашув ва маънавий таҳдидларнинг моҳият-мазмуни	76-78
16	Б. Б. Жалолов	Зардуштийлик таълимоти манбалари таҳлилианализ источников учения зоротризма	79-82
17	Ф.Абдусамадов	Ёшлар тарбиясида ислом омили	83-86
18	А.А.Абдурахмонов	Давлат ва жамият бошқарувида ёшлар муаммоларини ҳал қилишнинг устувор йўналишлари	87-91
19	М.Nabiyev	Globallashuv sharoitida ijtimoiy-ma'naviy qadriyatlargacha asoslangan mafkuraviy	92-96

		tarbiyaning ahamiyati	
20	М.Маматмусаева	Глобаллашув шароитида мафкуравий тарбиянинг ўрни: муъммо ва ечимлар	97-101
21	H.Davlatova	Jizzax vohasi tojiklari: an'anaviy turmush tarzi va urf-odatlari	102-108
22	З.Миркомилова	Глобаллашув: манфаатлар ва зиддиятлар	109-114
23	С.Музаффаров	Миллий ахборот хавфсизлигини таъминлаш маънавий ҳаётнинг долзарб вазифаси	115-118
24	С.Тоштемирова	Глобаллашув шароитида маънавиятни шакллантиришда диний бағрикенгликнинг аҳамияти	119-121
25	С.Каримов	Шахснинг ҳаётий мақсадлари ва уларнинг ижтимоий аҳамияти	122-124
26	А.Э.Зиётова, Э.А.Бозоров	Глобаллашув шароитида маънавий-ахлоқий таҳдидларга қарши курашда таълим-тарбия муассасаларининг вазифалари	125-129
27	А.Ш.Эшмуҳаматов, Ж.Хушбақов	Амир Темур салтанатининг вужудга келиши	130-133
28	А.Пармонов	Ёшлар ватанпарварлиги - хавфсизлик ва барқарорликни таъминлаш кафолати	134-140
29	П.Қулматов	Шах маънавиятини шакллантиришда ота-она масъулияти	141-144
30	Ш.Ж.Хашимов, С.Х.Хашимова	Маънавий глобаллашув, ахборотлашган жамият ва ёшлар тарбияси	145-148
31	А.Холбоев	Ёш авлодни юксак маънавиятли шахс қилиб тарбиялашнинг назарий – педагогик асослари	149-154

АЁЛ МАЬНАВИЯТИ – ҲАЁТ ЗИЙНАТИ

C.С.Агзамходжаева – ф.ф.д., Ўзбекистон Давлат консерваторияси профессори

Мамлакатимизда аёлларнинг ўз иқтидорларини намоён қилиш қобилиятига яраша ишлаши учун барча шароитлар яратилган. Ана шу имкониятлардан фойдаланиш даражаси эса унинг ўзига боғлиқ. Агар аёл ўзини нафақат аёл, балки инсон сифатида жамиятдаги ўрнини англаса, унга табиат ато этган қобилиятни тўғри йўналтира олса, фақат оила қуришни эмас, балки ҳалол меҳнати билан жамият тараққиётига муносиб ҳисса қўшиши лозимлигини ҳаётининг мақсади деб билса, бу аёл албатта ўз ҳаётидан қаноатлана олади. Агарки фақат оилани ҳаётининг асосий мақсади қилса, пировард натижада намоён қилинмаган қобилият, фойдаланилмаган имконият, эришилмаган ютуқлар у учун армон бўлади ва қалбида барча нарсага эриша олган аёлларга нисбатан ҳасад туйғуси шаклланади, бу унинг ғазабнок бўлишига олиб келади. Шуниси қувонарлики, сўнгги йигирма йилда ўз мақсадини аниқ билган, оила бекаси, фарзандларининг онаси бўлиш билан бир қаторда, жамият тараққиётининг турли соҳаларида касби орқали камолотга эришаётган аёлларнинг сони кўпайиб бормоқда. Юртимизда барча учун “Тенг имконият ва тенг хуқуқлар белгиланган”, шу боис маош олиш, ишга кириш, у ёки бу соҳада муайян ютуқларга эришиш ҳоҳ эркак ёки аёл бўлсин, бу нсоннинг мақсадли фаолиятига боғлиқ.

Аёлнинг ҳар қандай ишга масъулияти икки ҳисса кучли. Қаерда бўлмасин, таълим тизимими, соғлиқни сақлаш, транспорт соҳасими ва бошқа бўлишидан қатъий назар аёл ўз вазифасини ортиғи билан бажара олади. Бироқ баъзи соҳаларда, тўғрироғи аёлларни раҳбар лавозимига тайинлашда уларга нисбатан ишончсизлик устиворлик қиласи. Масалан Ўзбекистонда 70 дан ортиқ Олий ўқув юрти бор, бироқ уларнинг бирортасини аёл бошқараётгани йўқ. 90 йилларда эса профессор Ҳалима Алимова Тошкент текстил ва енгил саноат институти ректори лавозимида ишлаган ва айнан шу институт Ўзбекистон республикаси тест маркази томонидан ўтказилган аттестация ва аккредитациядан энг юқори балл билан биринчи ўринни эгаллаган. Опанинг бошқа ишга ўтганлигига анча йиллар бўлсада институтда ҳалигача улар ўрнатган темир тартибга риоя қилиниб келинмоқда. Нима учун?, шунинг учунки раҳбар аёл ўз жамоасини оиласи сифатида қабул қиласи, хўжаликдаги ютуқ ва камчиликларни сарҳисоб қилиб, ҳар қандай муаммони ҳал қилишнинг энг осон, беозор йўлини танлайди. Шу боис аёлларимизга раҳбар лавозимлари

ишониб топширилса, улар орасида Ўзбекистоннинг бирор давлатдачи Мухтор элчиси, вазир, вазир ўринбосари ва ҳаказо кабиларни аёлларимиз ҳеч иккиланмай эплаган бўлар эди. Шуни ҳам алоҳида таъкидлаш жоизки аёлнинг шахс сифатида камолотга эришуви –да эркакнинг ўрни жуда ҳам салмоқли. Чунки фақат эр қўлласагина аёл ўз мақсадига эркин эриша олади, фақат эр қўлласа аёл жамиятда ўз ўрнини топади, фақат эр тушунсагина оиласа ўзаро ишонч, садоқат ва ҳурмат бўлади, фақат эрнинг мададини ҳис қилсагина аёл чинакам баҳтли бўлади ва қалби ором топади.

Бир замонлар аёлларга заифа, ожиза дейишган. Бу сўзлар ҳозир ҳам онда-сонда учраб туради... Бизнингча, ҳеч бир даврда аёл ожиза бўлган эмас ва ҳозир бундай эмас. Чунки фақат аёл Оллоҳ унга ато этган тўлғоқ азобини сабр тоқати, кучи, бардоши билан енга олади, тўлғоқ азобининг нималигини эса фақат аёл билади. Аёл ҳар қандай мусибатни кўтариши, ҳар қандай жисмоний оғир ишни бажариши мумкин. Фақат аёл ишдан қайтиб, чарчоқни ҳам сезмасдан овқат пишириши, кир ювиши, болага қараши, меҳмон кутиши, меҳмонга бориши, турмуш ўртоғининг кўнглини олиши ва бу ишларни кундалик юмуш сифатида бажариши мумкин. Ундан ташқари аёл дардга тоқатли. Оддий тумов, бош оғриғи, томоғ оғриғи кабилар аёл учун дард эмас, оғриқ суюгига тақалмаганича аёл миқ этмай юради. Эркакларчи?, салгина шамоллаб қолишса кўрпа ёстиқ қилиб, ётиб олади, чунки уларни шу ҳолатда боласини асррагандек парваришлийдиган аёли бор. Шу боис эркаклар аёлнинг кучи, иродасини ҳис қилишсада, илгари ҳам, ҳозир ҳам, уларни эркалаш маъносида “Ожиза” деб атаган бўлишса ажаб эмас.

Бугунги кунда аёл ва эркакнинг teng хуқуқлиги ҳақида кўп фикрлар илгари сурилмоқда. Энг аввало ҳар иккаловининг масъулияти, ўзининг оила олдидаги бурчини тўлиқ ҳис қилиши, ўзаро ҳурмати, оиласадаги муаммоларнинг ечимини бафурча биргалашиб ҳал қила олиши, эркакнинг ўзини аёлидан юқори қўймаслиги, беписанд бўлмаслиги, шунингдек аёлнинг ҳам эрига нисбатан айнан шундай муносабати, оила бюджетини талон тарож қилмаслиги кабилардир. Агар аёл teng хуқуқлиман деб, оналик масъулиятини унутса, ўзини фақат ишга бағишиласа-ю, уйда саранжом-саришталик бўлмаса, бундай “тengлик” ҳеч кимга татимайди. Агарки эр кўча хандон уй зиндан бўлса, аёлининг бошини таънаю дашномлардан аритмаса бундай оиласадан барака кетади. Шу боис “teng хуқуқлилик”да муроса-ю мадора, ўзаро ҳамкорликка риоя қилиш муҳим. Оиласада барқарорликни таъминлашнинг асосий омиллардан бири бу оила аъзоларининг маънавий-руҳий яқинлигидир. Нима учун ғарб мамлакатлари кино фильмларида оила аъзолари бир-бирига сени яхши кўраман дея олади-ю, бизда эса бу эриш туйилади. Шуни алоҳида

таъкидлаш лозимки, 2008 йил Тошкент шаҳри 50-сонли мактабнинг 9 синф ўқувчилари билан ўтказилган анкета-сўровномаси таҳлилига кўра 45 та боладан 27 таси онаси ва отасининг яхши сўзини эшитмаганлигини, отаси ҳеч қачон ўпмаганлигини, яхши баҳо олганида мақтамаганлигини айтган. Фақат 18 та бола ота-онаси баъзида уларни мақташини, яхши кўришини, аслида бундай сентементаллик учун улар анча улғайганлигини ёзган. Ота-она учун боланинг соchlарига оқ оралаб, юзларига ажин тушганида ҳам фарзанд бўлиб қолади, шу боис, уни қучиш, мақташ, у билан ғурурланиш ёш танламайди. Агар биз менталитетимизга фарзандларимизга муносабатни уларнинг ёшига, жисмоний ўсишига эмас, балки, кўнглига мослаб борсак фойдадан ҳоли бўлмайди.

Бугунги эркаклар учун аёлларнинг қадр ошмоқда. Дунёning қайси мамлакатида бўлмасин эркак учун аёл энг аввало иффати, назокати, ҳаё-ибоси, меҳри-вафоси, садоқати билан қадрли. Нима учун?, чунки шиддат билан ўтаётган умрнинг ҳар бир куни сарқаш дарё тошқинлари каби муаммоларга тўлиб-тошиб ётиди. Кун бўйи ишдаги ташвишлардан чарчаб уйга келган эркак албатта аёлидан эътибор, меҳр кутади. Агар аёл шу эътибор ва меҳрни бера олса эркак қаерда бўлмасин уйига ошиқади, аёлига ташна бўлиб яшайди ва бу ташналик уни ҳеч қачон тарқ этмайди. Шунингдек аёл эр келар вақтида мунтазам уйда бўлмаса ёки эшик жиринглагандан пинагини бузмай эрини хуш кайфият билан кутиб олмаса, бундай вазиятда эркак кўпроқ вақтини кўчада ўтказишга, ишдан бошини кўтармасликка ҳаракат қилади, аста-секинлик билан эр ва аёл ўртасида кўринмайдиган девор ҳосил бўлиб, оиласдаги энг яқин икки киши бир-биридан бегоналашади, бу бегоналашув асоратлари болаларнинг руҳий ҳолатига салбий таъсир этади. Шу боис, биргаликдаги турмушнинг дастлабки кунлариданоқ ўзаро хурмат, эътиборнинг қарор топишига, эр-хотинни ёки хотин эрни ўзгартиришга эмас, балки бир бирининг феълига мослашишга ҳаракат қилинса, бундай оиласда абадий бир бирига интизорлик шаклланади. Бунга эришиш қанчалик қийин бўлишидан қатъий назар, эришган оиласалар том маънодаги баҳтли оила бўла олади.

Европадаги тадқиқотларга кўра овқат пишириш, кир ювиш, тикиш бичишни биладиган аёллар сони камайиб бормоқда экан. Хўш бу борада биздаги вазиятни қандай баҳолаш мумкин. Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, кир ювиш, овқат пишириш бизнинг аёллар учун муаммо эмас, бу кундалик вазифалар, тикиш бичишга келсак илгари ҳам ҳозир ҳам бу ишни ҳамма аёл қилган эмас, албатта бундан тугма қадаш каби майда-чуйда тикишлар мустасно. Айни пайтда, илгариги аёллардан фарқли ўлароқ бугунги кунда

мураккаб жарроҳлик операцияларини қилаётган, ёстиқдек келадиган катта илмий асарларни яратайтган, давлат бошқарувида (кам сонли бўлсада) ҳеч оғринмай иштирок этайтган, 100-200 гектарлик ерларда боғдорчилик ёки пахтачилик билан шуғулланиб катта мувоффақиятларга эришаётган ва умуман қайси соҳа бўлмасин, бошлаган ишларини охирига етказа олаётганлигини ҳам эътироф қилиш лозим. Шуни ҳам таъкидлаш лозимки, илгари аёллар фақат оила ишлари билан машғул бўлишган. XXI аср аёлларининг эса фарзанд тарбияси, оиласига садоқатидан ташқари бошқа қадриятлари ҳам шаклланди. Бу уларнинг жамиятда ўз ўрнини топишга интилиши, эгаллаган касби орқали жамият тараққиётига муносиб ҳисса қўшиш истагидир, бу ижобий ҳол. Ундан ташқари такомиллашган майший хизмат кўрсатиш технологиялари муайян даражада қўл меҳнатини осонлаштириди.

Бугунги ўзбек аёли ким: бошқарувчими ё буйсунувчи, эргашувчими ё эргаштирувчи? Замонавий ўзбек аёли портретига қандай чизғилар билан бойитиш мумкин? Аёл барча даврларда энг аввало "Она"дир, кейин эса у бошқарувчи ва буйсунувчи, эргаштирувчи ва эргашувчи ҳамdir. Оналик бу табиат қонуни ва уни бузишга ҳаракат қилганлар адашганлар тоифасига киради. Ижтимоий фаолияти эса унинг иқтидори, қобилияти, ташаббускорлиги билан белгиланади. Ҳеч бир даврда аёллар фақат бошлиқ бўлиши ёки фақат эргашиши лозим деб ҳисобланмаган. Аксинча ҳозирги кунда аёлларга муносабат ижобий томонга ўзгариб, уларнинг она бўлиши билан бир қаторда потенциал қобилиятларидан фойдаланишга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Замонавий ўзбек аёли – у ўз бегининг бегойими, фарзандининг меҳрибон онаси, ота-онасининг меҳрли фарзанди, дугонаси, ёру-биродарларининг оқибатли дўсти, шунингдек жамоасида ўз ўрнини топа олган касб эгаси бўлиши лозим. Замонавий аёллар фақат бугуни билан эмас, балки ўтмишда ўтган аёлларнинг хатосидан хulosча чиқариб, келажак аёлларига ўrnak бўла оладиган аёл бўлиши керак. Мустақил Ўзбекистонимизда келажак пойдеворини қўйишга ҳисса қўшаётган, ўзининг самарали меҳнати билан касбидан камол топиб, айни пайтда ўзбек аёлига хос иффат, ор-номусини сақлаб, меҳр-оқибатга риоя қилаётган аёллармиз билан ғурурлансак арзиди.

Мадомики аёл олдида оила ва иш делеммаси юзага келса, аёл фақат оила, оила ва яна оилани танлаши лозим. Чунки фарзандсизлик аёл учун энг катта баҳтсизлик. Оилали, фарзандли аёлгагина касбий ютуқлари татийди, акс ҳолда унинг барча ютуқлари саробга teng. Айни пайтда оила деб аёл ўзлигидан кечмаслиги, жамиятдаги касбим деб оиласини йўқотмаслиги керак. Бунинг учун аёл ўз имкониятларидан тўғри фойдаланиши, мақсадини аниқ билиши,

ҳар икиловини мутаносиб олиб боришга эришиши лозим. Шунинг учун ҳам аёл аёлда!. Бизнингча оиласи мураббий мураббий сабабларидан бири бу иқтисодий етишмовчилик ҳисобланади. Бунинг олдини олиш учун аёл ўзининг иқтисодий имкониятларига эга бўлиши мақсадга мувофиқ. Зоро, энг кичик моддий эҳтиёжларини қондириш учун аёл ўзининг имкониятларидан фойдаланса оиласи иқтисодий мажоро камроқ бшлиди, бу нингу чун эса аёл ишлаши лозим.

Бугун оила қадрият сифатида нафақат Ўзбекистонда, балки дунёning барча мамлакатларида эътироф этилмоқда. Фарзанд оиласи мухим таянчи. Уни дунёга келтириш, камолга етказиб, солих фарзанд қилиб тарбиялаш масъулияти оиласи олий қадрият эканлигини яна бир карра тасдиқлайди. Зоро ўтган асрнинг 50-70 йилларида ўз даврининг машҳур аёллари касбий ютуқларидан сармаси бўлиб, фарзанд тарбияси у ёқда турсин, ҳатто бола кўришни орзу қилмагани оқибатидаги машъум тақдири янги аср аёллари учун ҳаёт мактабини ўтади. Бугун дунёning таникли актрисалари, сиёсат арбоблари нозик қоматлари бузилишидан қўрқмасдан, нафақат ўзи фарзанд кўрмоқда, балки бирорларинг фарзандларини тарбияламоқда. Арзимаган сабабларга кўра ажralish оқибатида фарзандларини тирик етим қилаётган ота-оналар бундан тегишли хулоса чиқаришса яхши бўлар эди.

Оила қадрият сифатида эътироф этилаётган бир пайтда ёш оиласи мураббий ажralish ҳолатлари кўпаймоқда ... Дунёда бир хил фазилатли, феъл-атворли одамнинг бўлиши мумкин эмас. Шу боис мутлақо бошқа муҳитда яшаган, оиласи олган тарбияси бир-бирига ўхшамайдиган, фазилати бир-бирини тўлдирмайдиган икки ёшнинг турмуш куриши натижасида уларнинг келгуси ҳаётидаги тотувлик албатта оналар тарбиясига боғлиқ. Улар қизларига ўспиринлигига ёк бирорларинг хасми эканлигини, шунинг учун у аёл зоти қилиши зарур бўлган энг оддий ишларни қилишни ўрганиши, хушмуомала, такаллуфли бўлиши оила барқарорлигининг пойдевори бўлишини тушунтириши лозим. Афсуски бугунги кунда баъзи оналаримиз қизларини ҳаддан ташқари эркалатиши ва баъзи ҳолларда жуда ҳам ёш турмушга бериши оқибатида ёш оиласи мураббий пайдо бўлмоқда. Оила қурмоқ бу қизнинг келинликнинг оқ либосини кийиб, ўз гўзаллиги ва латофатини кўз-кўз қилиш билан белгиланмайди. Оила қуришнинг масъулияти ва мажбуриятлари бор, бу масъулият ва мажбуриятни эса фарзандида она тарбиялайди. Демак ёш оиласи мураббий барқарорликни сақлашга ота-оналар масъулдирлар. Фақат оиласи мураббий мураббий саклашга ота-оналар масъулдирлар. Фақат оиласи мураббий мураббий эканлигини англайдиган, отасиз ё онасиз қолган фарзандларнинг етим боладан фарқи бўлмаслигини тушунган одамгина оиласи мураббий қийинчиликларига, турмушнинг "муштларига" тоқатли бўлади.

Менимча ҳою-ҳавасларга берилиб, севдим, севилдим деб айюҳаннос солиш нотўғри. Оила қуришда эҳтиросга эмас, балки ақлга таянилса, балки ёш оилаларнинг ажралиш ҳолатлари камаярмиди. Оила гулга ўхшайди, гулга қанча сув қўйсангиз, у узоқ муддат кўзни қувонтиргани каби, эр-хотиннинг бир-бирига меҳри оила пойдеворини мустаҳкамлаш омили бўлади. Зеро ҳақиқий муҳаббат никоҳдан кейин бошланади. Айни шу даврда ўзаро хурмат, меҳр шаклланади. Жуфти ҳалолларнинг бир-бирига бўлган чинакам меҳри ҳар қандай севгидан кучлироқ.

Аёл зотининг қудрати нимада? Аёлнинг қудрати янги инсонга ҳаёт баҳш этиш, уни тарбиялаш, фарзандига ҳеч ким бера олмайдиган меҳни бера олишида. Аёлнинг ожизлиги эса кўз ёшларида. Зеро аёл энг баҳтли онлари ва баҳтсизлигига ҳам маржон-маржон кўз ёшларини аямайди. Кўз ёшлари унга куч бағишлиайди ва у яна яшашда давом этади.